

En fremtid i de kurdiske selvstyreområder i Irak?

Et projekt om afklaringsforløb ved frivillig tilbagevenden

© Dansk Flygtningehjælp
Asyl og Repatriering
Juli 2013

Projektleder: Amed Barzinji
Projektmedarbejdere: Sara Maria Sörensson Gade og Trine Loran
Foto: Amed Barzinji
Finansiering: Social- og Integrationsministeriet
Layout: Design Now / Lenny Larsen

Indholdsfortegnelse

1. Indledning	4
2. Projektets målgruppe	5
3. Projektets formål.....	6
4. Projektets opbygning og aktiviteter	7
5. Første fase: Dialog om repatriering med det irakiske miljø i Danmark....	9
Målgruppens spørgsmål og bekymringer i forhold til repatriering.....	11
Rekruttering af deltagere til projektet.....	11
6. Anden fase: Organisering af individuelle afklaringsforløb.....	13
Udvælgelse af deltagere	13
Deltagernes liv i Danmark og overvejelser om at vende hjem.....	14
Individuelle samtaler og forberedelse af undersøgelsesrejserne	15
Særlige udfordringer under planlægningen af rejserne	16
Undersøgelsesrejser til KRI.....	16
1. Sikkerhed	17
2. Leveomkostninger	19
3. Beskæftigelsesmuligheder	20
4. Boligforhold	21
5. Sundhedsvæsen og behandlingsmuligheder	21
6. Skole og børns reintegration	22
7. Tredje fase: Opfølgning, evaluering og videndeling	24
Projektdeltagernes afklaring – tilbagevenden eller ej?	24
Undersøgelsesrejsens betydning for dem, som vil repatriere	25
Undersøgelsesrejsens betydning for dem, som vil blive i Danmark.....	26
En undersøgelsesrejse er ikke en ferie i hjemlandet	27
Deltagerens evaluering af afklaringsforløbet	28
Formidling af erfaringer til målgruppen og relevante aktører	30
8. Resultater og forankring	31
9. Sammenfatning og anbefalinger.....	33
10. Relevant litteratur og lovgivning	35

1. Indledning

Den danske repatrieringslov har til formål *"at give udlændinge det bedst mulige grundlag for at tage stilling til og eventuelt træffe beslutning om at repatriere [og] støtte udlændinges repatriering"*.¹ Ansvar for rådgivningen på området er uddelegeret til Dansk Flygtningehjælp, som i mere end 30 år har varetaget den personlige kontakt med alle udlændinge, der overvejer at vende hjem. I rådgivningen er vejledning og afklarende samtaler det centrale i opfyldelsen af lovens formål. Succeskriteriet er altid den enkeltes afklaring – aldrig antallet af hjemrejser.

I de senere år har Dansk Flygtningehjælp i sit repatrieringsarbejde oplevet en stigende interesse for tilbagevenden til det nordlige Irak – nærmere bestemt til de kurdiske selvstyreområder, KRI.² Siden faldet af Saddam Husseins regime i Irak 2003 har udviklingen i KRI taget fart i retning af øget sikkerhed og udvikling. Udenlandske investeringer har skabt vækst og optimisme, og stadig flere kurdere vender tilbage for at tage del i udviklingen. Selvom KRI i dag opfattes som det sikreste område i Irak, er den sikkerhedsmæssige situation i regionen dog forsat ustabil. Den uafklarede politiske situation og udviklingen i Central- og Sydirak betyder, at den stigende interesse i tilbagevenden til KRI har været fulgt af en naturlig skepsis i forhold til realistiske muligheder for et fremtidigt liv i hjemlandet.

Med projektet *'En fremtid i de kurdiske selvstyreområder i Irak?'* har Dansk Flygtningehjælp derfor ønsket at støtte irakiske flygtninge og indvandrere, som overvejer at vende tilbage til KRI, i deres afklaringsproces. Med midler fra Social- og Integrationsministeriet har i alt 16 familier eller enkeltpersoner været på en længere undersøgelsesrejse, hvor de – i nogle tilfælde for første gang i mange år – konfronteredes med livet og hverdagen i hjemlandet. Det er Dansk Flygtningehjælps erfaring, at en undersøgelsesrejse til hjemlandet, hvor individuelle forhold og muligheder undersøges, kan have afgørende betydning i den enkeltes afklaringsproces. Repatrieringer, der gennemføres efter en konkret undersøgelsesrejse, er ofte mere vellykkede end de, hvor beslutningen om at vende hjem er truffet på baggrund af mundtlige beretninger fra familie og venner. Det samme gælder bæredygtigheden af beslutningen for dem, som vælger at blive i Danmark.

Aktiviteterne i dette projekt har haft 'pilotstatus' med det formål at afprøve undersøgelsesrejser som en metode, der tidligere har vist gode resultater i afklaringsforløb for andre målgrupper, for irakiske flygtninge og indvandrere, der overvejer at vende tilbage til KRI. Dertil har projektet haft til formål, at indsamle aktuel viden om barrierer ved frivillig tilbagevenden til KRI, som de opleves af irakere i Danmark. Denne evalueringsrapport sammenfatter de vigtigste erfaringer fra projektet og vurderer betydningen af indsatsen for deltagernes afklaringsproces. Rapporten er kvalitativt beskrivende, og data er indsamlet gennem individuelle rådgivnings- og opfølgningssamtaler, observationer, samt fælles møder med deltagerne. Udover rapporten er der udarbejdet en pjece på dansk, kurdisk (sorani) og arabisk henvendt til irakere i Danmark, der overvejer at vende tilbage til KRI, og som skal viderebringe erfaringerne fra projektet.

1 LBK nr. 871 af 29/08/ 2012

2 I rapporten anvendes forkortelsen KRI ('Kurdistan Region of Iraq') om de kurdiske selvstyreområder i Irak

2. Projektets målgruppe

I 1991 umiddelbart efter den første Golfkrig begyndte kurderne i Irak et folkeoprør mod Saddam Hussein. Efter kort tid slog den irakiske hær oprøret ned, og ca. en million kurdere flygtede over bjergene til Iran og Tyrkiet – mange af dem flygtede siden videre mod Europa. I den efterfølgende periode gjorde sanktioner fra FN's sikkerhedsråd overfor Irak det vanskeligt at skaffe mad, medicin og andre dagligvarer, og endnu flere kurdere forlod Irak. En del af disse kurdere opholder sig i dag i Danmark enten alene eller sammen med familiesammenførte slægtninge.

Der findes ingen officielle tal på, hvor mange kurdere fra Irak, der har opholdstilladelse i Danmark. Flygtninge og indvandrere i Danmark registreres ikke efter etnicitet, men efter nationalitet (oprindelsesland) og statsborgerskab. Der bor i dag ca. 15.000 irakiske statsborgere i Danmark (Danmarks Statistik, 2013), og en kurdisk webavis anslog i 2011, at antallet af kurdere fra Irak i Danmark udgør ca. 7.500 (www.jiyan.dk).

Med de senere års udvikling i KRI er spørgsmålet om tilbagevenden blevet et aktuelt emne for flere kurdere i Danmark. De, som i dag har mulighed for at besøge KRI på ferie, oplever et helt andet land, end det de i sin tid udrejste fra. Projektets målgruppe har således været alle irakiske flygtninge og indvandrede med en permanent opholdstilladelse i Danmark, som overvejer at vende tilbage til KRI – uanset alder, etnicitet, og opholdsgrundlag. Er man blevet dansk statsborger har man ikke mulighed for økonomisk støtte efter repatrieringsloven, og har derfor heller ikke kunne omfattes af projektet.

Det er Dansk Flygtningehjælps erfaring, at repatrieringsovervejelser i høj grad påvirker dagligdagen i forhold til arbejde, integration, uddannelse, børns trivsel og ikke mindst den mentale tilstand hos den eller de voksne, der er i beslutningsfasen. Projektet har derfor været særligt henvendt til personer og familier, som bruger en stor del af deres tid og energi på at overveje, om de skal vende tilbage til KRI eller blive i Danmark. For flere i målgruppen gælder det desuden, at de mangler de mentale og materielle ressourcer til at tage aktivt stilling til, hvorvidt drømmen om at vende hjem skal udleves, eller må forblive en drøm. Dansk Flygtningehjælp har med projektet ønsket at udfordre deltagerne til at undersøge de praktiske forudsætninger for tilbagevenden, og med den nødvendige støtte og rådgivning hjælpe dem et skridt videre i deres afklaringsproces.

3. Projektets formål

Projektets vigtigste formål har været at støtte irakiske flygtninge og indvandrere, som overvejer at vende tilbage til KRI, i den komplicerede proces det er, at træffe en endelig beslutning om tilbagevenden. Målsætningen har været at gennemføre individuelle afklaringsforløb for en gruppe på ca. 30 personer – og at give dem mulighed for at undersøge konkrete forhold i hjemlandet på en længere undersøgelsesrejse. Hensigten med undersøgelsesrejserne har været at styrke grundlaget for den enkeltes beslutning om at vende hjem og samtidig at indsamle aktuel viden om forholdene ved frivillig tilbagevenden til KRI.

Den positive forventning til undersøgelsesrejser grunder i Dansk Flygtningehjælps mangeårige erfaring med rådgivning af flygtninge og indvandrere, der overvejer at vende tilbage til deres hjemland. I den almindelige rådgivning og fra tidligere målrettede indsatser er det Dansk Flygtningehjælps erfaring, at undersøgelses- eller 'rekognosceringsrejser' til hjemlandet kan have afgørende betydning i den enkeltes afklaringsproces.

Efter repatrieringslovens § 6 kan der bevilles mulighed for at modtage hjælp til forsørgelse efter lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven til udlændinge i op til otte uger, *"hvis den pågældende deltager i praktik eller uddannelsesforløb eller i rekognosceringsrejser til hjemlandet eller det tidligere opholdsland med henblik på at træffe beslutning om repatriering"*.³ I den almindelige rådgivning kan Dansk Flygtningehjælp således i sager, hvor det vurderes særligt hensigtsmæssigt for at den radsøgende kan træffe en bæredygtig beslutning om tilbagevenden, henstille til, at kommunen bevilger en rekognosceringsrejse. Der kan ikke efter repatrieringslovens § 6 ydes hjælp til rejseudgifterne i forbindelse med opholdet i hjemlandet.

Udover denne mulighed, har Dansk Flygtningehjælp i mere end 15 år arrangeret undersøgelsesrejser for udvalgte målgrupper. For særlige projektmidler er der ydet vejledning og praktisk støtte ved undersøgelsesrejser til fx Bosnien, og hvor deltagerne er blevet støttet økonomisk i form af tilskud til eller dækning af rejse- og transportudgifter. Senest har Dansk Flygtningehjælp i 2008/2009 gennemført et afklaringsprojekt for traumatiserede flygtninge fra Bosnien-Hercegovina, der overvejede at vende hjem – heraf størstedelen førtidspensionister. I lighed med nærværende projekt, var formålet at støtte en særligt sårbar gruppe ved en undersøgelsesrejse til hjemlandet, med henblik på aktivt at udforske den enkeltes reelle mulighed for tilbagevenden.⁴ Erfaringen fra disse tidligere indsatser er, at individuelle afklaringsforløb og særligt undersøgelsesrejser til hjemlandet, kan have afgørende betydning – både for en realistisk plan om at vende hjem og for en meningsfuld integration i Danmark.

Med nærværende projekt afprøves de gode erfaringer fra undersøgelsesrejser som metode i afklaringsforløb for irakiske flygtninge og indvandrere, der overvejer at vende tilbage til KRI. Denne målgruppe synes, i kraft af den politiske og sikkerhedsmæssige situation i Irak, i særlig grad at behøve afklaring om de reelle muligheder for tilbagevenden. Projektets øvrige formål har derfor også været at klarlægge de åbenbare forhindringer for en bæredygtig frivillig tilbagevenden til KRI, som de opleves af irakere i Danmark. Dette gælder både italesættelsen af at vende tilbage i de irakiske miljøer, den konkrete forberedelse af hjemreisen, såvel som udfordringer og muligheder i KRI ved en eventuel tilbagevenden. Undersøgelsen af den faktiske situation og aflivning af myter om situationen i hjemlandet, kan fremadrettet bruges til at skabe åbenhed om repatrieringsovervejelser blandt irakere i Danmark, og til at kvalificere rådgivningen af og dialogen med målgruppen om repatriering.

3 LBK nr. 871 af 29/08/2012

4 Se rapporten: 'Integration i Danmark eller tilbage til hjemlandet – et afklaringsprojekt for svært traumatiserede flygtninge og indvandrere fra Bosnien-Hercegovina', 2009.

4. Projektets opbygning og aktiviteter

Projektet er gennemført i perioden 1. august 2012 til 31. juli 2013, og er finansieret med midler fra Social- og Integrationsministeriets pulje til styrkelse af repatrieringsindsatsen. Som et vigtigt omdrejningspunkt for projektets gennemførelse, har der været ansat en ressourcestærk, arabisk- og kurdisktalende projektleder. Med forbindelser til de kurdiske og irakiske netværk i Danmark, viden om kurdisk og irakisk historie, erfaring fra sin egen baggrund som flygtning samt juridisk kompetence i forhold til rådgivning om repatrieringsloven, har denne person været afgørende for projektets fremdrift og succes.

Projektets aktiviteter har været opbygget kronologisk i tre faser:

Første fase: Dialog om repatriering med det irakiske miljø i Danmark

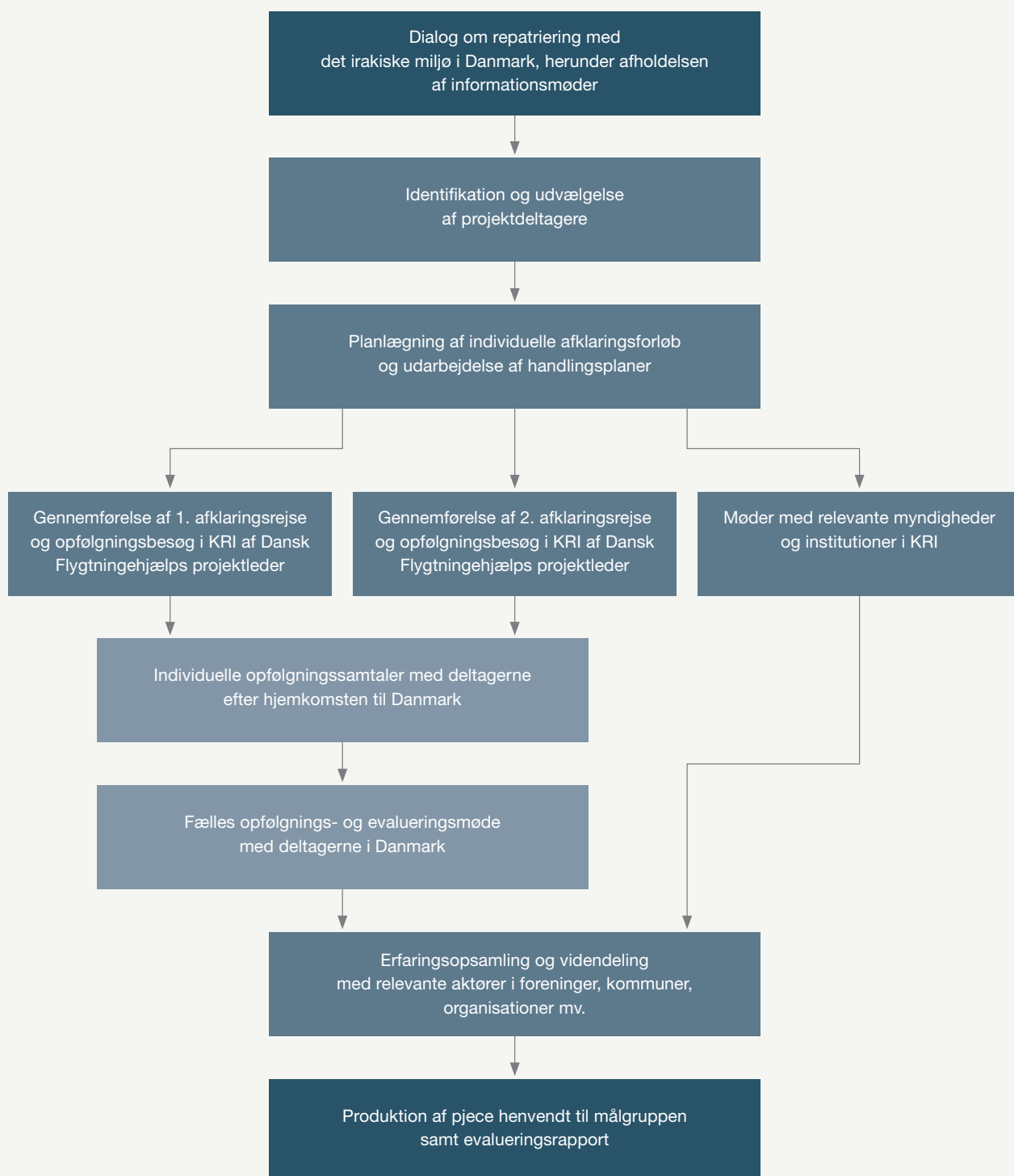
I projektets første fase etableredes der samarbejdsrelationer med relevante organisationer og foreninger i Danmark. Målgruppens spørgsmål og bekymringer i forhold til repatriering blev afdækket, og kendskabet til muligheden for at deltage i projektet blev udbredt via informationsmøder, indlæg i arabiske og kurdisk medier, samt Dansk Flygtningehjælps almindelige repatrieringsrådgivning.

Anden fase: Organisering af individuelle afklaringsforløb

I projektets anden fase blev der udvalgt deltagere til de individuelle afklaringsforløb. Planlægningen af undersøgelsesrejserne fandt sted gennem individuelle samtaler og afdækning af fælles behov i målgruppen. Dansk Flygtningehjælps projektleder tog kontakt til relevante samarbejdspartnere og institutioner i KRI, og der blev afholdt forberedende fællesmøder for deltagerne. Der blev gennemført to undersøgelsesrejser af ca. to måneders varighed med alt 31 personer (20 voksne og 11 børn). Under rejserne besøgte Dansk Flygtningehjælps projektleder deltagerne i KRI og bistod dem i deres praktiske undersøgelser, og afholdt møder med relevante myndigheder og institutioner.

Tredje fase: Opfølgningsaktiviteter, evaluering og videndeling

I projektets tredje og afsluttende fase blev der afholdt individuelle opfølgningssamtaler med deltagerne, samt et opfølgnings- og evalueringsmøde for den samlede deltagergruppe. Der blev taget initiativ til deling af erfaringerne fra projektet med kurdiske og irakiske foreninger i Danmark, samt relevante fagpersoner i kommuner, institutioner og organisationer. Der er afslutningsvist udarbejdet en pjece på dansk, kurdisk (sorani) og arabisk henvendt til målgruppen samt en evalueringsrapport, der sammenfatter de vigtigste erfaringer og anbefalinger fra projektet.

5. Første fase: Dialog om repatriering med det irakiske miljø i Danmark

I projektets første fase igangsattes den indledende dialog om repatriering med det kurdiske og irakiske miljø i Danmark. Der blev etableret kontakt til relevante organisationer og foreninger i Danmark, og der blev afholdt i alt 5 informationsmøder. Møderne fandt sted i kurdiske og irakiske foreninger i Randers, Ishøj, Albertslund, Århus og Næstved. Der deltog i alt knap 200 personer – heraf et nogenlunde ligeligt antal af mænd og kvinder samt et stort antal børnefamilier.

Dato	Mødested	Ca. antal deltagere
28.4.2012	Randers	20
25.8.2012	Ishøj	60
25.8.2012	Albertslund	50
15.9.2012	Århus	8
23.2.2013	Næstved	60
I alt		198

Dansk Flygtningehjælp informerede ved møderne om den generelle mulighed for individuel rådgivning og økonomisk støtte, hvis man vælger at repatriere til sit hjemland. Deltagerne fik mulighed for at dele deres tanker og overvejelser om repatriering med andre i samme situation. Der blev skabt en god dialog med deltagerne, som generelt talte frit om deres forventninger og bekymringer i forhold til en eventuel tilbagevenden til hjemlandet.

Ved møderne oplystes desuden om muligheden for at deltage i det særlige afklaringsprojekt henvendt til Irakere, der overvejer at vende tilbage til KRI. Det blev forklaret, hvilken hjælp Dansk Flygtningehjælp kan tilbyde i forbindelse med projektet – herunder muligheden for individuel rådgivning og støtte, dækning af rejseudgifter og tilskud til en undersøgelsesrejse til hjemlandet.

Som det fremgår af skemaet ovenfor, blev mødet i Randers afholdt forud for projektperioden. Mødet bidrog dog, i overensstemmelse med projektets formål, til at etablere kontakt til målgruppen, og til at indsamle viden om gruppens repatrieringsovervejelser. Ved mødet i Randers oplystes også om ansøgningen om midler til projektet, og om vigtigheden af at holde sig orienteret, fx via Dansk Flygtningehjælps hjemmeside, om den eventuelle mulighed for at komme med på en undersøgelsesrejse. Der blev siden hen (under projektet) fulgt op på kontakten til foreningen i Randers og tilsendt ansøgningsskemaer samt oplysninger om projektet og dets endelige tilbud til målgruppen.

REPATRIERINGSSTØTTEN I 2013

Støtten ved repatriering kan omfatte:

- Rejseudgifter til en enkeltbillet til hjemlandet eller det tidligere opholdsland. I helt særlige tilfælde kan kommunen bevillige en returbillet til en ledsager, hvis det drejer sig om ældre, helbredsmeæssigt svage personer
- Transport af personlige ejendele (op til 2 m³ per person)
- Hjælp til etablering i hjemlandet: 125.262 kr. per person, der er fyldt 18 år og 38.202 kr. per barn. Støtten udbetales i to dele – 18.730 kr. ved udrejsen for voksne, og 6.242 kr. for børn. Sidste del udbetales efter 1 år og udgør 106.532 kr. for voksne og 31.960 kr. for børn
- Udgifter til ét års sygeforsikring i hjemlandet (6.242 kr.), hvis der ikke eksisterer et offentligt sundhedsvæsen i landet. Beløbet kan i nogle tilfælde udbetales kontant efter 1 år
- Udgifter til nødvendig medbragt lægeordineret medicin til højst ét års forbrug
- Udgifter til nødvendige vaccinationer samt medbragte personlige medicinske hjælpemidler (op til 6.120 kr.)
- Støtte til indkøb og transport af erhvervsudstyr (op til 14.502 kr. per voksen samt op til 18.730 kr. til transport) og/eller transport af erhvervsudstyr, som den, der vender hjem, allerede ejer (op til 14.502 kr.)

Løbende økonomisk støtte – reintegrationsbistand:

Indvandrere og flygtninge, der ikke har mulighed for at forsørge sig selv fx ved udbetaling af pension, kan – udover ovenstående – søge om løbende månedlig reintegrationsbistand.

Støtten kan enten søges for 5 år (2500 kr. pr. måned) eller som livslang månedlig ydelse (2000 kr. pr. måned). En række betingelser skal dog opfyldes for at komme i betragtning:

- Man skal enten være fyldt 55 år; eller være berettiget til at få førtidspension; eller være fyldt 50 år og på grund af sin helbredstilstand være ude af stand til at forsørge sig selv
- Have haft opholdstilladelse i Danmark i mindst 5 år

Hvis ansøgeren har fået opholdstilladelse inden 1. juli 2002, kan der bevilges en særlig ekstra månedlig ydelse (1000 kr. i 5 år eller 800 kr. resten af livet). Bistandens størrelse er også afhængig af, om man er gift med en, som kan få sin pension udbetalt i hjemlandet.

Fortrydelsesret:

Personer, der er kommet til Danmark som flygtninge, har 12 måneders fortrydelsesret – med mulighed for forlængelse i op til to år. Er man familiesammenført til sine børn eller ægtefælle i Danmark, har man ingen ret til at fortryde. Det betyder, at man giver endeligt afkald på sin opholdstilladelse i Danmark, og mister retten til frit at rejse frem og tilbage i mellem Danmark og hjemlandet.

Kilde: www.flygtning.dk/danmark/om-at-vende-hjem

Målgruppens spørgsmål og bekymringer i forhold til repatriering

På informationsmøderne fik Dansk Flygtningehjælp en fornemmelse af, hvilke spørgsmål og bekymringer, der optager målgruppen i forhold til repatriering. Den sikkerhedsmæssige situation havde her, som forventet, stor betydning for målgruppens overvejelser om tilbagevenden. På trods af, at KRI i dag opfattes som det sikreste område i Irak, har den uafklarede politiske situation og udviklingen i Central- og Sydirak, den aktuelle konflikt i Syrien, såvel som forholdene i Tyrkiet, stor betydning for herboende irakeres beslutning om at vende tilbage dertil.

Udover den sikkerhedsmæssige situation og udvikling i regionen, var flere af deltagerne ved informationsmøderne opmærksomme på de høje leveomkostninger i KRI. Mange havde en forventning om, at det vil blive svært – og dyrt – at starte et nyt liv i hjemlandet. Kun de færreste ejer jord eller en bolig i hjemlandet, og mange af deltagerne var bekymrede for, at de, hvis de vender tilbage, skal starte helt 'fra bunden'. En anden barriere for tilbagevenden, som flere af deltagerne ved informationsmøderne gav udtryk for, var usikkerhed omkring sundhedssystemet i KRI. Flere havde en negativ forventning hertil, og ønskede mere viden om deres muligheder for at modtage nødvendig behandling for fysiske eller psykiske lidelser, forud for en evt. beslutning om at vende hjem.

Til sidst var flere familier med børn i skolealderen opmærksomme på, hvilke udfordringer deres børn vil møde i hjemlandet, hvis de vender hjem. Langt fra alle børn i målgruppen kan læse og skrive kurdisk eller arabisk, som er de officielle undervisningssprog i KRI. Forældrene var blandt andet bekymrede for, om deres børn ville få mulighed for at starte på det rette klassetrin i skolen, og om de vil kunne trives i et helt anderledes skolesystem.

Rekruttering af deltagere til projektet

Efter afholdelsen af informationsmøderne var næste skridt at få identificeret en gruppe deltagere til projektet. Dette foregik delvist som en åben ansøgningsproces, der blev annonceret ved informationsmøder, hos kurdiske og irakiske foreninger og på Dansk Flygtningehjælps hjemmeside. Budskabet om projektet spredtes desuden via artikler i arabiske og kurdiske medier, samt ved den almindelige rådgivning i Dansk Flygtningehjælp.

Oprindeligt var planen at foretage én samlet undersøgelsesrejse med ca. 30 deltagere. Det viste sig dog, at målgruppen var mere tilbageholdende overfor projektet end forventet. Dansk Flygtningehjælp modtog til at begynde med kun få ansøgninger, og oplevede stor bekymring i forhold til konsekvenserne af at tage på en undersøgelsesrejse. Nogle irakiske flygtninge var helt konkret bekymrede for, om undersøgelsesrejsen ville få betydning for deres opholdstilladelse i Danmark. Disse personer var opmærksomme på, at man som flygtning med mindre end 10 års ophold i Danmark, efter Udlændingelovens § 19 risikerer at miste sin opholdstilladelse, hvis man rejser på ferie eller andet korterevarende ophold til det hjemland, som man er flygtet fra. Selvom det i forarbejderne til Udlændingeloven fremgår, at det fortsat er muligt for flygtninge at rejse tilbage til hjemlandet for at undersøge mulighederne for repatriering, var dette ikke nok til at fjerne bekymringen. Enkelte trak således deres ansøgning tilbage kort før den første rejse.

Med tilladelse fra Social- og Integrationsministeriet valgte Dansk Flygtningehjælp derfor at ændre på projektets tidsmæssige struktur og fordele deltagergruppen på to rejser. Efter den første rejse i efteråret 2012 kunne budskabet på ny formidles til målgruppen med afsæt i de konkrete erfaringer fra den første deltagergruppe. Denne strategi virkede efter hensigten, og erfaringerne fra første rejse bidrog til at skabe tryghed og tillid til projektet – og dermed langt flere ansøgninger i anden runde.

6. Anden fase: Organisering af individuelle afklaringsforløb

I projektets anden fase blev der udvalgt en gruppe projektdeltagere, og der gennemførtes individuelle afklaringsforløb og undersøgelsesrejser til KRI. Den første undersøgelsesrejse fandt sted i oktober/november 2012 (med 9 voksne og 6 børn) og den anden undersøgelsesrejse i april/maj 2013 (med 11 voksne og 5 børn). I de følgende afsnit beskrives deltagernes baggrund for at overveje frivillig tilbagevenden, udfordringer i planlægningen af rejserne, samt deltagernes og projektlederens erfaringer fra undersøgelsesrejserne til KRI.

Udvælgelse af deltagere

Der blev i alt udvalgt 31 personer (20 voksne og 11 børn) – fordelt på 16 sager, til at deltage i de individuelle afklaringsforløb. Heriblandt var en overvægt af enlige mænd (8), en mindre gruppe enlige kvinder (3), samt fem ægtepar med børn (9 voksne + én ægtefælle og fire børn, som ikke var dækket af projektet, da de havde dansk statsborgerskab). Gennemsnitsalderen for de voksne deltagere var ca. 40 år, og dermed væsentlig lavere end for størstedelen af de personer, som almindeligvis vender hjem med støtte efter repatrieringsloven (over 60 år).

	Alder 0-20 år	Alder 21-40 år	Alder 41-50 år	Alder 51- år	I alt
Mænd	-	5	7	2	14
Kvinder	-	3	2	1	6
Børn	11	-	-	-	11
I alt	11	8	9	3	31

Blandt gruppens 20 voksne deltagere havde 13 personer opholdstilladelse som flygtninge, og 7 personer opholdstilladelse som familiesammenførte til slægtninge i Danmark. Næsten alle deltagerne stod ved planlægningen af undersøgelsesrejserne uden for arbejdsmarkedet: 10 personer modtog kontanthjælp; 1 person modtog dagpenge; 7 personer modtog førtidspension; og 1 person var i flexjob. Kun 1 af de 20 voksne projektdeltagere var i regulært arbejde, men havde planer om at opsiges sit job på grund af ønsket om at rejse tilbage til KRI.

Flygtninge	13
Familiesammenførte	7

Kontanthjælp	10 personer
Førtidspension	7 personer
Flexjob	1 person
A-kasse	1 person
Beskæftigelse	1 person

Deltagernes liv i Danmark og overvejelser om at vende hjem

Fælles for projektdeltagerne var, at de af forskellige årsager mistrivedes i Danmark, og havde et ønske om at få italesat og undersøgt de reelle muligheder for en bedre tilværelse i hjemlandet.

Deltagerne i projektet fordelte sig overordnet i tre (idealtypiske) undergrupper:

1. Enlige mænd, som:

- har helbredsmæssige og/eller psykiske problemer
- er arbejdsløse
- modtager kontanthjælp eller førtidspension
- har sociale og/eller familiemæssige problemer

2. Enlige kvinder, som:

- er arbejdsløse
- ikke kan gøre brug af deres kvalifikationer
- ikke kan finde sig til rette i Danmark

3. Familier med børn, hvor:

- manden er førtidspensionist og kæmper med psykiske/fysiske lidelser
- kvinden modtager kontanthjælp og passer evt. mindre børn i hjemmet
- de større børn går i skole eller daginstitution
- forældrene har ringe eller ingen danskkundskaber
- de mangler netværk og føler sig isolerede

Mens nogle af deltagerne drømte om et mere indholdsrigt liv i hjemlandet i kraft af et netværk af familie og venner, ønskede andre at vende tilbage for at gøre brug af deres erhvervmæssige kompetencer. Disse personer havde oplevet modstand i forhold til at komme ind på det danske arbejdsmarked og havde en forventning om, at de – i fraværet af sproglige og kulturelle barrierer i KRI – ville kunne finde et job, der matcher deres kvalifikationer. En kvindelig deltager i projektet fortæller:

"I de 10 år, hvor jeg har været i Danmark, har jeg altid været hjemme – bortset fra en kort periode, hvor jeg gik i sprogskole og i praktik – selvom jeg havde et godt job som gymnasielærer i KRI. Jeg har ikke læst 16 år i mit hjemland fra folkeskolen til gymnasiet og på universitetet for at blive hjemmegående i Danmark. Jeg er blevet træt af at være hjemme hele tiden. Jeg vil have mit job og mit arbejdsliv tilbage. Jeg vil se folk, jeg vil undervise elever."

For andre var personlige forhold, som en skilsmisse eller sygdom i familien, en væsentlig årsag til ønsket om at vende hjem. En ung mand ønskede fx at vende tilbage til KRI for at pleje sin aldrende, syge mor. En anden, en ældre kvinde, ønskede at være sammen med sine børn i hjemlandet efter få år i Danmark og tabet af en herboende søn. Hun fortæller således:

"Jeg har boet i Irak i over 30 år, og jeg kom til Danmark for at være sammen med min søn, som led af kræft. Jeg var enormt glad for modtagelsen i Danmark, og for den behandling, som min søn fik. Men døden var stærkere end behandlingen på sygehuset. Alle de steder, jeg kender her i Danmark, mit hus, supermarkederne, gaderne minder mig om min søn, og jeg kan ikke klare at være her alene mere. Jeg vil vende tilbage til min familie, mine børn og børnebørn i Irak."

Mens nogle forud for undersøgelsesrejsen var næsten sikre på, at de ville vende hjem, var andre mere i tvivl, og havde behov for afklaring af konkrete forhold i hjemlandet. Uanset baggrunden for at overveje

repatriering, var undersøgelsesrejsen et vigtigt skridt i deltagernes afklaringsproces – og for en vurdering af om drømmen om at vende tilbage kunne realiseres.

Individuelle samtaler og forberedelse af undersøgelsesrejserne

Som en del af forberedelsen til undersøgelsesrejserne blev der afholdt individuelle samtaler med alle deltagere. Her afdækkedes deres tanker og forestillinger om tilbagevenden, og der blev afstemt forventninger til forløbet. Deltagerne blev oplyst om støttemulighederne i projektet, og om Dansk Flygtningehjælps forventninger til dem som deltagere.

Med afsæt i deres individuelle overvejelser og behov lagde hver enkelt deltager sammen med projektlederen en handlingsplan for undersøgelsesrejsen til KRI – med fokus på at undersøge relevante materielle, sociale og politiske forhold.

Flere af deltagerne havde et konkret behov for at vurdere deres individuelle sikkerhed i hjemlandet. Selvom langt de fleste af deltagerne ville vende tilbage til byerne Erbil, Duhok og Sulaymaniyah, der i dag opfattes som sikre, er uroen i det centrale Irak ikke langt derfra. Overvejelser omkring den generelle sikkerhed i regionen spillede derfor en stor rolle ved planlægningen af rejserne. Særligt de deltagere, som oprindeligt kommer fra byen Kirkuk, måtte undersøge om det overhovedet er muligt for dem at vende tilbage dertil, da byen stadig er præget af stor usikkerhed og voldelige aktioner. Den individuelle sikkerhed kan endvidere være betinget af personlige forhold og konflikter, hvilket for nogle deltagere betød nødvendigheden af en konkret og individuel afklaring af helt særlige forhold.

Derudover var deltagerne optagede af den økonomiske bæredygtighed ved tilbagevenden. Afhængigt af deres uddannelsesmæssige baggrund og erfaringer fra tidligere beskæftigelse, var de mere eller mindre bekymrede for deres mulighed for at finde et job. Nogle var optimistiske, mens andre havde brug for at undersøge konkrete muligheder inden for deres fag. For de personer, som er ude af stand til at arbejde

pga. fysisk eller psykisk sygdom og modtager førtidspension i Danmark, var det vigtigt at undersøge, om de ville kunne klare sig for de 2000/2800 kr., som de kan modtage i månedlig reintegrationsbistand.

De deltagere, som modtager regelmæssig behandling for fysiske og/eller psykiske lidelser i Danmark, ønskede også at undersøge muligheden for at modtage nødvendig behandling ved sundhedsvæsenet i KRI. Flere af projektets deltagere havde en forventning om at flytte sammen med deres familie i hjemlandet, mens andre gerne ville undersøge muligheden for at anskaffe (eller genanskaffe) sig en bolig. Sidst men ikke mindst var en undersøgelse af skolerne i KRI et vigtigt mål for familier med børn i skolealderen.

Særlige udfordringer under planlægningen af rejserne

I forhold til de deltagere, som modtog kontanthjælp, blev bopælskommunerne meddelt om deres deltagelse i projektet, og der blev ansøgt om, at de kunne bevare deres kontanthjælp under undersøgelsesrejsen med henvisning til repatrieringslovens § 6. Nogle af deltagerne havde desuden en rejsebegrænsning på deres fremmedpas. I disse sager var det nødvendigt at assistere deltageren i at kontakte Udlændingestyrelsen, og anmode om at fjerne rejsebegrænsningen, så vedkommende kunne deltage på undersøgelsesrejsen til hjemlandet.

En enkelt deltager var af iransk oprindelse, men havde opholdt sig i KRI i mere end 30 år, og ønskede at vende tilbage til sit tidligere opholdsland. Indrejsen til KRI voldte her udfordringer, og krævede kontakt til diverse myndigheder, herunder den irakiske ambassadør i København og KRI's indenrigsministerium, med henblik på at sikre en opholdstilladelse til kvinden i Irak. Opholdstilladelsen var en betingelse for, at hun kunne blive omfattet af repatrieringsloven.

Undersøgelsesrejser til KRI

Undersøgelsesrejserne fandt sted i henholdsvis oktober/november 2012 og april/maj 2013. Denne centrale del af projektet bestod i de praktiske undersøgelser og konfrontationen med hjemlandet. Formålet

var at give deltagerne et realistisk billede af hjemlandets tilstand og dermed en konkret idé om, hvilke udfordringer de skal forberede på, hvis de vælger at vende tilbage.

Deltagerne rejste til KRI med økonomisk støtte fra projektet og sørgede selv for indkvartering og forplejning hos venner eller familie, eller ved leje af egen bolig. Ved begge ture rejste deltagerne, som udgangspunkt, samlet ud og hjem – med det formål at støtte hinanden forud for, undervejs og efter rejsen. Under begge rejser mødtes deltagerne til et fællesmøde, hvor der udveksledes foreløbige erfaringer og gode råd.

Under begge rejser besøgte Dansk Flygtningehjælps projektleder desuden deltagerne i KRI, og bistod dem i deres undersøgelser og afklaringen af praktiske forhold. Projektlederen deltog fx aktivt i undersøgelserne af undervisningssystemet, og afholdt møder med offentlige og private skoler samt institutioner. Projektlederen undersøgte også forskellige offentlige og private beskæftigelsesmuligheder for deltagerne, og afholdt møder med Social- og beskæftigelsesministeren, det statslige migrationskontor, samt med en repræsentant for det siddende retsudvalg i parlamentet.

Deltagernes vigtigste overvejelser og bekymringer omkring forholdene i hjemlandet kan sammenfattes i en række temaer, der i øvrigt stemte overens med temaerne omtalt i forbindelse med de indledende informationsmøder. Deltagernes undersøgelser i KRI omhandlede således overordnet: 1) sikkerhed, 2) leveomkostninger, 3) beskæftigelsesmuligheder, 4) boligforhold, 5) sundhedsvæsen og behandlingsmuligheder, og 6) skole, og børns reintegration. De seks temaer gennemgås enkeltvis nedenfor, med en beskrivelse af deltagerne og projektlederens erfaringer.

1. Sikkerhed

Som tidligere nævnt spillede den generelle sikkerhedssituation i Irak en vigtig rolle i deltagerne overvejelser om at vende tilbage til hjemlandet. På trods af, at KRI i dag betragtes som det sikreste område i Irak, er der fortsat stor usikkerhed og spændinger langs de facto grænsen til det centrale Irak. Særligt byen Kirkuk, der huser både arabere, kurdere og turkmenere, er omgivet af stor politisk usikkerhed og voldelige aktioner.

Langt de fleste af deltagerne har ønsket at vende tilbage til byen Erbil (heriblandt én familie oprindeligt fra Kirkuk), lidt færre til byen Sulaymaniyah og en enkelt til byen Duhok. Kun to personer deltog i projektet

med henblik på at vende tilbage til Kirkuk. For begge disse deltagere var det som nævnt nødvendigt at vurdere, om det overhovedet var en reel mulighed at vende tilbage til deres hjemby. For begge deltagere gjaldt, at de under rejsen oplevede en hjemby, der forsat er præget af enorm usikkerhed – og med jævnlige eksplosioner. Om sit møde med hjembyen, efter mange år i Danmark, fortæller den ene deltager:

"Under rejsen opholdt jeg mig på et hotel, da jeg ikke længere har familie i Kirkuk. Da hotellet ligger meget tæt på centralpolitistationen, hørte jeg mange gange eksplosioner og skyderi meget tæt på hotellet. Jeg fik flashback til mine oplevelse under krigen, og min psykiske tilstand blev dårligere. Det er godt, at jeg deltog i projektet og så situationen i virkeligheden. Det var godt, jeg ikke var repatrieret, ellers ville jeg have fortrudt det meget kort efter."

Den anden deltager fortæller her om sin oplevelse af Kirkuk:

"Kirkuk er stadig en krigszone, jeg var faktisk meget heldig, at jeg ikke blev dræbt af en selvmordsbombe. Bomben sprang et sted inde i byen, meget kort tid efter at jeg forlod det selv samme sted."

På grund af den ustabile sikkerhedssituation anbefaler Dansk Flygtningehjælp som udgangspunkt ikke tilbagevenden til Kirkuk. Den endelige beslutning om at vende tilbage er dog alene deltagernes egen. Af denne grund finder Dansk Flygtningehjælp, at det er bedre at hjælpe personer, der overvejer at vende tilbage til Kirkuk, til at opnå et realistisk billede af forholdene, end at de udrejser og med stor sandsynlighed for at fortryde beslutningen. Ser man på de øvrige områder i KRI, betyder den relative sikkerhed her, at mange internationale firmaer og virksomheder er begyndt at investere i genopbygningen af landet. Det generelle indtryk er således at størstedelen af KRI på nuværende tidspunkt opfattes som sikkert, men at sikkerheden forsat er meget 'lokal'. Samtidig er det altid den enkeltes individuelle sikkerhed som er afgørende, og som må tages i betragtning ved overvejelser om tilbagevenden.

2. Leveomkostninger

Leveomkostningerne i KRI er steget betydeligt i gennem de senere år. Almindelige dagligvarer som mad, tøj, transport, telefon og internet, elektronik, hvidevarer osv. koster stort set det samme som i Danmark. En familie i KRI skal have en god indtægt for at kunne klare sig, og det er ikke ualmindeligt, at man har et bijob ved siden af sit ordinære arbejde. Det generelt høje prisniveau kom tilsyneladende bag på flere af deltagerne – også selvom de inden undersøgelsesrejsen havde udtrykt bekymring herom. Som en familiefar og deltager i projektet udtrykte det:

"Vi havde hørt at det var dyrt, men vi troede ikke at det var SÅ dyrt. Der var ting, der kostede mere end i Danmark!"

Flere af deltagerne gav også udtryk for, at et ferieophold i hjemlandet ikke giver et realistisk indblik i de daglige leveomkostninger. De erfarede, at det kræver en længere rejse og konkrete undersøgelser at få et realistisk billede af, hvad det kræver, hvis man vælger at vende tilbage og bosætte sig i hjemlandet. Som eksempel herpå undersøgte en familie, om de ville kunne afholde deres udgifter med faderens livslange reintegrationsbistand fra Danmark. Efter undersøgelsesrejsen sagde han:

"Jeg er førtidspensionist og kan ikke arbejde i mit hjemland. Jeg skal derfor kunne leve af ca. 2800 kr. om måneden i reintegrationsbistand. Og hvis min ægtefælle vil finde et job, f.eks. åbne en kiosk, ville hun tjene max 500 USD om måneden. Hvis vi regner dagligvarer, transport, husleje, og privatskole, som er nødvendig for vores datter, kan vi ikke klare os med den beregnede indtægt. Leveomkostningerne er meget høje i KRI, og det er svært at starte et liv på ny."

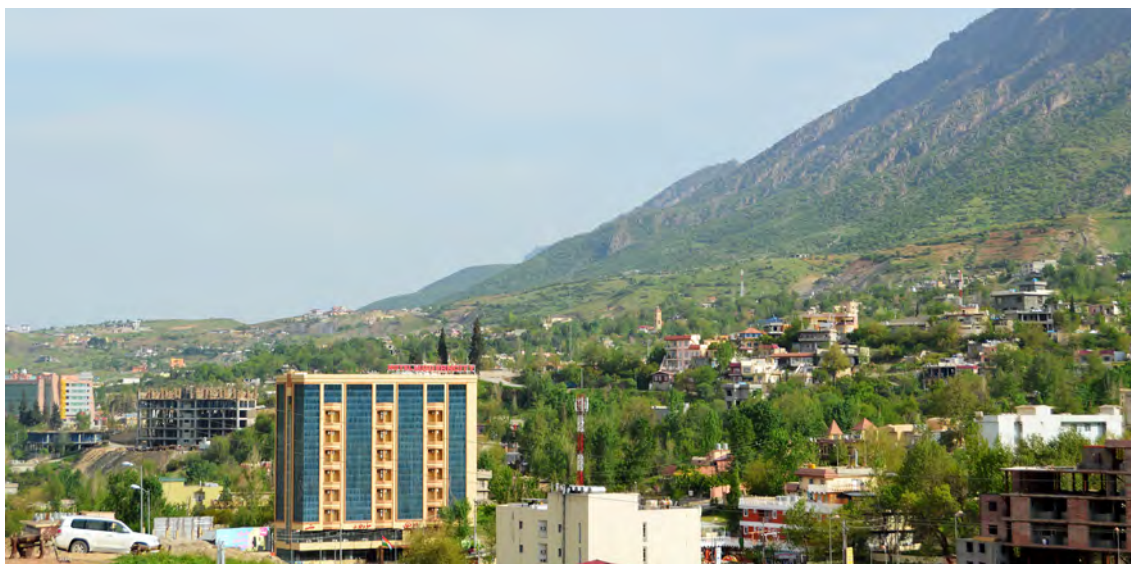
Dansk Flygtningehjælps projektleder undersøgte også selv priserne på diverse dagligdagsvarer. Vurderingen var her, at en almindelig børnefamilie (far, mor og to børn) har brug for en minimumindtægt på ca. 1000 USD pr. måneden (knap 6000 kr.) for at klare sig, hvis familien ikke betaler husleje. Dette er muligt for dem, som flytter ind hos familie i hjemlandet efter deres tilbagevenden.

3. Beskæftigelsesmuligheder

KRI undergår som nævnt i disse år en hastig udvikling. Der bygges nye universiteter, internationale virksomheder åbner filialer i området, og der findes mange nationale og internationale byggefirmaer. Der findes i dag 17 konsulater og udenlandske repræsentationer, syv universiteter, samt to internationale lufthavne i KRI.

Generelt er der således efterspørgsel på højtuddannet arbejdskraft, og med den rette uddannelse er der gode muligheder for at finde et job til en god løn. I modsætning hertil, er det sværere at finde job, som ufaglært. Generelt varetages ufaglært arbejde i KRI (herunder servicearbejde) af arbejdskraft fra Central- og Sydirak samt Østasien, fx Bangladesh, Vietnam og Filippinerne. Lønnen er lav, og rækker ikke til at dække en families samlede udgifter.

Der er dog også muligheder, hvis man ønsker at starte egen virksomhed. En 45-årig enlig mand, som deltog i projektet, undersøgte fx sine muligheder for at åbne en restaurant, hvis han vender tilbage. Han fortæller:

"Jeg arbejdede tidligere på et pizzeria her i landet. Jeg har derfor undersøgt muligheden for at åbne en restaurant i Erbil. Jeg undersøgte prisen for at leje et lokale, udstyr, og evt. en istandsættelse. Jeg har også undersøgt muligheden for at leje universitetets kantine i byen Soran, nord for Erbil. Jeg fik talt med universitetets vicepræsident, og der er god mulighed for, at jeg kan leje kantinen til næste år. Hvis jeg får mulighed for at leje kantinen, vil jeg repatriere, for så ved jeg, at jeg kan skabe mig en indtægt."

For at undersøge beskæftigelsesmulighederne ved tilbagevenden fra Danmark afholdt Dansk Flygtningehjælps projektleder desuden under den første rejse et møde med Social- og beskæftigelsesministeren i KRI. Ministeren oplyste, at man – under visse betingelser – kan få et lån fra det offentlige til at starte en virksomhed i KRI. Hun oplyste, at man kan søge om et lån på op til 70.000 kr., når man vender tilbage til hjemlandet, såfremt man opfylder en række betingelser i forhold til alder, ikke er ansat ved det offentlige, fremlægger en jobplan osv.

4. Boligforhold

Det er de færreste, der vender tilbage til KRI, som ejer en bolig i hjemlandet. Flere af deltagerne undersøgte derfor muligheden og prisen for at leje en bolig. I de store byer, herunder Erbil, Sulaymaniyah og Duhok, vil en almindelige bolig på 100 m² koste over 600 USD pr. måned (ca. 3500 kr.). Hvis man vil leje en bolig i et af de 'pænere' kvarterer i byerne, vil boligen koste over 1.200 USD pr. måned (ca. 7000 kr.). Til eksempel lejede to familier under undersøgelsesrejserne en bolig i to forskellige områder i Erbil. Den ene kostede 600 USD pr. måned og den anden kostede 1.000 USD pr. måned.

For nogle af deltagerne har familien i hjemlandet tilbudt dem at bo hos sig. Nogle har ekstra værelser eller en ekstra bolig til rådighed – fx efter at have fået tildelt et stykke jord fra staten i forbindelse med genopbygningen af områderne omkring Erbil, der under krigen blev brugt som militært område.

For at undersøge tilbagevendtes mulighed for at anskaffe sig en bolig i KRI, afholdt Dansk Flygtningehjælps projektleder under den anden rejse et møde med afdelingslederen af det statslige migrationskontor (*Immigration Service*). Han oplyste, at den regionale kurdiske regering (*Kurdistan Regional Government*) er i gang med at udforme en bekendtgørelse, der vedrører alle dem, som vender tilbage til KRI fra udlandet. Dette gælder både tvangsmæssigt udsendte asylansøgere, såvel som frivilligt tilbagevendende flygtninge og indvandrere, der har haft lovligt ophold i udlandet. Bekendtgørelsen omhandler muligheden for at staten kan hjælpe tilbagevendte med et stykke jord eller økonomisk støtte. Det konkrete indhold i bekendtgørelsen er dog endnu ikke på plads, og det forsat uvist, hvornår og hvorvidt bekendtgørelsen vedtages.

5. Sundhedsvæsen og behandlingsmuligheder

Flere af deltagerne ønskede under rejserne at undersøge forhold omkring medicin og behandlingsmuligheder – særligt dem, som modtager fast eller regelmæssig behandling for fysiske og/eller psykiske lidelser i Danmark. Ved personlige henvendelser til læger i offentligt og privat regi, undersøgte de deres individuelle muligheder for at modtage nødvendig behandling i hjemlandet.

Erfaringen fra deltagernes og projektlederens undersøgelser er, at man gennem det offentlige sundhedsvæsen kan få adgang til de fleste nødvendige undersøgelser og små operationer. Når det gælder større

operationer og medicin, kan man dog være nødt til at få behandling i privat regi, og det kan være dyrt. En familiefar, som i Danmark er førtidspensionist, fortæller:

"Jeg er meget i tvivl, om det er bedst for mig og min familie at vende tilbage – eller at blive i Danmark. Min kone vil gerne vende tilbage, da hun savner vores hjemland, og mine børn kunne godt lide at være tilbage hos deres bedsteforældre, fætre og kusiner. På undersøgelsesrejsen har jeg undersøgt, om den medicin, som jeg normalt får for mine psykiske og fysiske problemer i Danmark, kan fås i Irak. Jeg har konstateret, at det meste af den medicin jeg får, ikke findes i offentligt regi, og jeg bliver derfor nødt til at købe det hos en privatlæge. Det koster mange penge – næsten hele den reintegrationsbistand, jeg kan tage med – og så er medicinen desuden af en dårlig kvalitet."

For nogle kan muligheden for at modtage nødvendig behandling i hjemlandet – eller for at afholde udgifterne hertil – således være en afgørende faktor i beslutningen om at vende frivilligt hjem, eller om at blive i Danmark.

6. Skole og børns reintegrations

For de familier, som deltog i projektet, har børnene været et naturligt omdrejningspunkt for undersøgelserne i hjemlandet. Særligt forældre til børn i skolealderen har ønsket at undersøge muligheder for at blive integreret i skolesystemet i KRI. Flere af børnene deltog under undersøgelsesrejsen i undervisningen på en lokal skole i KRI – nogle én enkelt dag og andre under hele opholdet. Da flere af børnene hverken læser eller skriver kurdisk og arabisk, som er de officielle undervisningssprog i KRI, undersøgte flere forældre også muligheden for, at deres børn kan gå på en international privatskole.

Deltagernes såvel som projektlederens oplevelse var, at jo ældre børnene var, desto sværere var det umiddelbart for dem, at vænne sig til en anderledes undervisningsform og det faglige niveau i skolen. Her synes forældrenes opbakning og forberedelse af børnene dog, at være en afgørende faktor. Som et eksempel herpå gik en 7-årig pige under hele undersøgelsesrejsen i en offentlig skole i KRI. Moderen fortæller her om deres oplevelse:

"Vi snakkede med nogle lærere, som vi kender, i en skole tæt på, hvor vi har boet i Erbil. Min datter fik lov til at gå på skolen og deltage i undervisningen i de to måneder, hvor vi var på undersøgelsesrejsen. Jeg er selv gymnasielærer og har lært min datter de kurdiske bogstaver, så hun kan godt læse og skrive lidt på kurdisk. Min datter var meget glad for at være i skole i Erbil. Jeg vil vende tilbage til Irak, umiddelbart efter skoleårets afslutning i Danmark, så min datter får mulighed for at starte i skolen, når skolerne starter i Erbil efter sommerferien."

Under sit besøg i KRI besøgte Dansk Flygtningehjælps projektleder ligeledes en række offentlige og private skoler. Det kunne konstateres, at der i dag findes mange internationale privatskoler, herunder engelske, tyske og svenske privatskoler, i næsten alle større byer i KRI, men der findes p.t. ingen dansk privatskole. Prisen på en privatskole er dog høj, og der stilles ofte høje krav til børnenes engelskkundskaber.

Alt i alt blev flere af familierne på undersøgelsesrejsen opmærksomme på behovet for at styrke deres børns skriftlige og mundtlige kundskaber på kurdisk og arabisk – og evt. engelsk, såfremt de ønsker at vende tilbage til KRI. Enkelte så privatskoler som den eneste mulighed for deres børn, men måtte samtidig erkende at prisen herfor er meget høj.

Både forældrenes og projektlederens undersøgelser peger på, hvor vigtigt det er at familier, der vender tilbage, forbereder deres børn – både ved at styrke deres faglighed i forhold til kravene i skolen i KRI og ved at forberede dem på en anderledes undervisningsform. Forældrenes opbakning og støtte synes her afgørende for at børnene kan lykkes med vænne sig til en ny skole, nye kammerater og til en helt anderledes dagligdag.

7. Tredje fase: Opfølgning, evaluering og videndeling

Efter deltagernes hjemkomst til Danmark blev der afholdt individuelle opfølgningssamtaler, samt et opfølgnings- og evalueringsmøde for den samlede deltagergruppe. Der blev taget initiativ til at dele erfaringerne fra projektet med kurdiske og irakiske foreninger samt med fagfolk i kommuner, organisationer, foreninger mv. I de følgende afsnit beskrives deltagernes standpunkt i forhold til repatriering efter forløbet, deres vurdering af undersøgelsesrejsens betydning for deres afklaringsproces, samt projektets afsluttende aktiviteter i forhold til at dele erfaringer og viden fra projektet med relevante aktører.

Projektdeltagernes afklaring – tilbagevenden eller ej?

Som en opfølgning på undersøgelsesrejserne og projektforsøget er deltagerne både ved individuelle samtaler og et fælles opfølgnings- og evalueringsmøde blevet spurgt til projektet udbytte for dem, og hvordan de efter rejsen forholder sig til deres overvejelser om repatriering.

Deltagerne fortalte stort set samstemmende efter undersøgelsesrejserne, at den mest positive oplevelse havde været klimaet og gensynet med venner og familie. Flere understregede glæden ved at kunne udtrykke sig på sit modersmål i fraværet af sproglige og kulturelle barrierer. Nogle påpegede, at de havde følt sig mere åbne, positive og smilende under opholdet i KRI, og enkelte fortalte, at de ligefrem havde oplevet en markant forbedring af den depressive tilstand, de lever med i Danmark. På trods af disse positive oplevelser, har konfrontationen med sikkerhedssituationen, de høje leveomkostninger, behandlingsmuligheder og skolesystemet, dog betydet at flere genovervejer – eller helt har opgivet – drømmen om at vende hjem.

Efter undersøgelsesrejserne er deltagernes situation således:

- 2 deltagere er vendt tilbage til KRI
- 4 deltagere har planlagt deres hjemrejse og udrejser i nærmeste fremtid
- 2 deltagere vil vende tilbage, men afventer konkrete forhold som fx skoleårets afslutning eller gennemførelsen af en skilsmisse (hermed følger tre børn)
- 1 deltager ønsker at blive i Danmark for nærværende, men overvejer fortsat at vende tilbage på et senere tidspunkt
- 9 deltagere har opgivet tanken om at vende tilbage og ønsker at fokusere på deres tilværelse i Danmark (heraf er 5 forældre samt medfølgende børn)
- 1 familie (to voksne og tre børn) er fortsat i overvejelserfasen og har endnu ikke truffet en endelig beslutning

Omkring halvdelen af de voksne deltagere blev således med undersøgelsesrejsen bekræftet i deres ønske om at vende tilbage til KRI. Nogle er allerede udrejst, mens andre har påbegyndt praktiske forberedelser, der kan lette starten på et nyt liv i hjemlandet. For dem som har valgt at blive i Danmark eller som genovervejer beslutningen, har forskellige faktorer været afgørende. For det første er den usikre politiske situation i hele regionen en konstant faktor, som fortsat påvirker deltagernes overvejelser om at vende tilbage. Ingen af de deltagere, som oprindeligt kommer fra Kirkuk, har fx ønsket at vende tilbage dertil.

Tendensen er, at det er de yngre og veluddannede – heraf en overvægt af kvinder – der ønsker at vende tilbage. For dem har undersøgelsesrejsen bekræftet deres tro på nye muligheder og udvikling i KRI. Omvendt har flere af de enlige mænd blandt projektdeltagerne, opgivet drømmen om at vende tilbage. For nogle af disse har sikkerhed og behandlingsmuligheder i hjemlandet været et afgørende vendepunkt.

Samtidig har næsten alle de deltagende børnefamilier har valgt at blive i Danmark. Årsagerne hertil er individuelle, mens flere henviser til de høje leveomkostninger og udfordringer i forhold til børnenes skolegang. Én forælder har specifikt valgt at blive i Danmark på grund af behandlingsmulighederne for familiens handicappede børn, mens en anden familie endnu ikke har truffet en endelig beslutning. En enkelt kvinde har valgt at rejse alene tilbage med sine tre børn, mens manden ønsker at blive i Danmark. For hende er drømmen om et bedre og mere indholdsrigt liv med mulighed for at bruge sin uddannelsesmæssige baggrund, den stærkeste drivkraft.

Undersøgelsesrejsens betydning for dem, som vil repatriere

Det er som nævnt Dansk Flygtningehjælps erfaring, at en beslutning om at repatriere, der træffes efter en undersøgelsesrejse til hjemlandet, er mere bæredygtig og med mindre risiko for at beslutningen fortrydes. Deltagerne i dette projekt har på forskelligvis givet udtryk for undersøgelsesrejsens indvirkning på deres beslutning om at vende hjem. Her fortæller en ældre, enlig kvinde, om den mulighed projektet har skabt for hende, og som gjorde hende i stand til at træffe sin beslutning om at vende hjem:

"Undersøgelsesrejsen gav mig mulighed for at se et realistisk billede af mit hjemland, og om mine børn ville pleje mig i den alder, jeg har nu. Jeg blev modtaget rigtig godt af mine børn og børnebørn. Problemet for mig var, at man skal have en opholdstilladelse for at vende tilbage til Irak. Takket være projektlederen, som kontaktede forskellige myndigheder, fik jeg opholdstilladelsen. Nu vender jeg tilbage til min kultur, det dejlige klima, og til et sted, hvor jeg kan tale mit eget sprog."

En anden deltager fortæller:

"Selvom jeg flere gange har været på besøg i mit hjemland, har jeg aldrig haft tid til at undersøge, hvordan livet ville være, hvis jeg vendte tilbage. Jeg har aldrig haft mulighed for at undersøge, om jeg kan få mit gamle job tilbage. Undersøgelsesrejsen gav mig denne mulighed. Nu ved jeg, at mit job venter på mig med en rimelig løn, og derfor vil jeg repatriere."

Undersøgelsesrejserne har således givet deltagerne mulighed for at få afklaret forhold i hjemlandet, som var nødvendige, for at kunne realisere drømmen om at vende tilbage. Dette gælder ikke mindst for dem, der rejste til KRI for at vurdere deres individuelle sikkerhedsmæssige situation. En ung mand fortæller efter projektet:

"Jeg flygtede i sin tid fra nogle private konflikter – og da de ene konfliktpart var politiker, blev min konflikt politisk. Jeg har ikke haft mulighed for at forsøge at løse problemet, imens jeg var i Danmark, da løsningen krævede personligt fremmøde. Derfor var en undersøgelsesrejse meget vigtigt for mig – for at finde ud af, om konflikten kunne løses. På undersøgelsesrejsen blev det muligt for mig at løse konflikten, og nu vil jeg gerne vende tilbage til min landsby, hvor der er bjerge, floder og familiens jord, hvor jeg kan dyrke diverse frugt."

Imens nogle med undersøgelsesrejsen blev bekræftet i deres ønske om at vende hjem, har andre, som beskrevet i det følgende, efter afklaringsforløbet vurderet at de ikke på nuværende tidspunkt kan vende tilbage til KRI.

Undersøgelsesrejsens betydning for dem, som vil blive i Danmark

Det er en afgørende pointe, at afklaringen af forholdet til hjemlandet har stor betydning både for dem, som vælger at vende hjem, og for dem, som vælger at blive i Danmark. Erfaringerne fra projektet – såvel

som fra andre tidligere indsatser – er, at de, som vælger at blive i Danmark, fremadrettet bliver mere fokuserede på at skabe sig en bedre tilværelse her. Dette bekræftes af en familiefar og deltager i projektet, der flere gange har søgt om repatriering, men har stoppet repatrieringsprocessen igen. Han fortæller her, hvordan han nu har truffet en endelig beslutning om at blive i Danmark:

"Jeg havde altid drømmen om at vende tilbage, men kendte ikke nok til situationen i mit hjemland. Nu kender vi vejen, og vi ved præcis, hvilke vanskeligheder, vi vil møde, hvis vi vender tilbage. Før var jeg mentalt begge steder. Drømmen om at vende hjem vil aldrig forsvinde, men nu er jeg fokuseret på at skabe et godt liv for vores familie her i Danmark."

Af de, som har valgt at blive i Danmark, har nogle udtrykt et ønske om at komme i gang med et uddannelsesforløb. En ung mand har fx valgt at blive i Danmark for nu, men afviser ikke at han senere hen – efter en endt uddannelse og med bedre mulighed for en sikker og stabil tilværelse – vil undersøge muligheden for at vende tilbage til KRI.

For børnefamilierne er det, som nævnt, primært hensynet til børnene, der forsat holder dem i Danmark. Undersøgelsen af børnenes muligheder for skolegang, og for enkelte behandlingsmuligheder, ved tilbagevenden har betydet, at næsten alle familier med mindreårige børn, har valgt at live i Danmark. En forælder til fire børn – heraf to handicappede – fortæller:

"Nu ved jeg, at mine to handicappede børn ikke kan få den nødvendige behandling i vores hjemland. Jeg har undersøgt hele sundhedssystemet, både det offentlige og det private, og det er umuligt for mine børn at modtage den samme behandling, som de får i Danmark. Nu vil jeg lægge tanken om repatriering til side. Jeg vil være mentalt til stede for mine børn, og give dem meget mere tid. Jeg ved, at de vil få det dårligere, hvis vi vender tilbage – derfor vil jeg ikke repatriere."

Til sidst er der deltagere, som forud for projektet ønskede at udrejse hurtigst muligt, men som efter undersøgelsesrejsen ønsker at blive i Danmark. Et eksempel herpå, er en nyligt fraskilt mand og deltager i projektet. Ved en rådgivning i Dansk Flygtningehjælp insisterede han på at rejse hjem hurtigst muligt, efter at have boet mange år i Danmark som flygtning. Han har tidligere været på korte besøg i hjemlandet, men opholdt sig dér sammen med sin tidligere ægtefælle i svigerfamiliens hjemby. Vedkommende accepterede i sidste øjeblik at deltage i projektet, inden en repatrieringssag i sattes gang i kommunen. Efter undersøgelsesrejsen udtalte han:

"At være alene i mit hjemland er noget helt andet. Jeg tænker ikke kun på nu, hvor jeg selv skal lave mad, og passe på mig selv. Jeg tænker også på om 10-20 år, hvordan jeg kan klare mig dér, når jeg bliver ældre? En lejebolig vil koste mig næsten hele reintegrationsbeløbet, hvis jeg vender hjem. Der findes heller ikke noget plejehjem i min hjemby, hvor jeg kan opholde mig efter nogle år. I Danmark kan jeg i det mindste komme på plejehjem, når jeg bliver ældre, og fortsat leve af min pension."

Som dette citat illustrerer, kan undersøgelsesrejser have en afgørende betydning i sager, hvor personen, der ønsker at vende hjem, gerne vil fremskynde processen i uhensigtsmæssig grad. En undersøgelsesrejse kan medvirke til, at der ikke træffes en forhastet beslutning med vidtrækkende konsekvenser – særligt for personer, som ingen fortrydelsesret har.

En undersøgelsesrejse er ikke en ferie i hjemlandet

Flere af deltagerne har altså ændret holdning til tilbagevenden (for nogle op til flere gange) undervejs, med begrundelser i konkrete forhold afdækket under opholdet i KRI. Dertil har flere af deltagerne gen-

tagne gange nævnt, at undersøgelsesrejsen gav dem et helt andet og mere realistisk billede af hverdagen i hjemlandet end tidligere feriebesøg – fx i forhold til modtagelsen fra familie og venner. En deltager og familiefar, der efter afklaringsforløbet har valgt at blive i Danmark, fortæller:

"Når vi tidligere besøgte venner og familie, var der altid mange der tilbød, at de kunne hjælpe os, hvis vi vendte tilbage. Det var anderledes denne gang, hvor vi sagde, at denne gang var det alvor. Pludselig var der mange, der ikke havde mulighed for at hjælpe alligevel."

Som denne udtalelse peger på, kan undersøgelsesrejser bidrage til langt større afklaring end et ferieophold – ikke mindst i forhold til at afklare familiemæssige relationer, og muligheder for støtte i det personlige netværk. Familie og netværk i hjemlandet spiller ofte en afgørende rolle ved tilbagevenden efter mange år i eksil, og kan betyde forskellen på en succesrig eller en mislykket reintegration.

En målrettet og længerevarende undersøgelsesrejse kan således give et langt mere dybdegående grundlag for at træffe en beslutning om tilbagevenden, end et ferieophold i sommerperioden, hvor familie og venner typisk er samlet og hverdagen er sat på hold. Dette gælder både afklaring af forholdet til familie og netværk, såvel som i undersøgelsen af konkrete forhold omkring sikkerhed, leveomkostninger, jobmuligheder, bolig, behandling og skolegang mv.

Deltagerens evaluering af afklaringsforløbet

Som afslutning på afklaringsforløbet afholdt Dansk Flygtningehjælp i maj 2013 et fællesmøde for deltagerne fra begge rejser. Formålet var at give dem mulighed for at diskutere og dele deres erfaringer med hinanden, samt at lade dem evaluere projektets opbygning og resultater. Ved mødet deltog repræsentanter for 9 ud af 16 sager (5 fra første rejse og 4 fra anden rejse). De resterende var enten allerede udrejst, opholdt sig i hjemlandet, eller var forhindret i at deltage på grund af sygdom eller andet.

Flere af deltagerne pegede ved mødet på, at man med fordel kunne give mulighed for en endnu længere undersøgelsesrejse. Deltagerne kom med det konkrete forslag, at der i kommunerne gives mulighed for at personer, som modtager kontanthjælp, kan få udbetalt halvdelen af ydelsen i op til 16 uger (4 måneder) i stedet for, som nu, en fuld ydelse i op til 8 uger (2 måneder).

Flere af deltagerne var endvidere fokuserede på udfordringerne ved at skulle vente et år på at få udbetalt anden del af etableringsydelsen. Da mange som vender hjem, er nødt til at erhverve sig en bolig, ville det her være en fordel, at få en større andel af etableringsydelsen udbetalt fra begyndelsen. Dertil efterlyste deltagerne gennemgående en aktør i hjemlandet, der kan hjælpe dem, efter at de er vendt tilbage – et sted, hvor man som tilbagevendt kan søge hjælp til at komme i arbejde, finde bolig mv. Generelt har deltagerne kommentarer til forløbet således rettet sig mod forhold i repatrieringsloven og muligheden for økonomisk støtte før og efter tilbagevenden.

Derudover blev der udtrykt stor tilfredshed med den støtte og vejledning, der er ydet igennem projektet, og for muligheden for at komme med på en undersøgelsesrejse. Adspurgte gav deltagerne til sidst udtryk for, at de har haft stor glæde af at mødes med de andre deltagere igennem projektforsløbet. Om fordelene af at rejse sammen, som en gruppe, siger en af deltagerne:

"Det har været en stor fordel, at kunne tale med andre, der har de samme overvejelser om at vende hjem. Det har skabt sikkerhed, at vi kunne diskutere og skifte mening undervejs."

Flere af deltagerne blev også under opholdet i KRI opmærksomme på, at man som tilbagevendt ikke altid tages i mod med åbne arme af sine landsmænd. Som i andre efterkrigslande, kan der i nogle tilfælde opleves en opdeling mellem dem, som flygtede, og dem, som blev tilbage. Af samme grund har deltagerne gennemgående ikke ønsket at gøre opmærksom på sig selv under rejserne. På et fællesmøde i KRI afviste de fx idéen om at oprette en forening for tilbagevendte fra Danmark, da de frygtede at blive beskyldt for at ville isolere sig fra samfundet på ny. Ved afslutningen af projektet var der i stedet enighed om, at det ville være en god idé, at de, der repatrierer, holder uformel kontakt, så de kan udveksle erfaringer og støtte hinanden i forhold til fælles udfordringer efter tilbagevenden.

Formidling af erfaringer til målgruppen og relevante aktører

Der er løbende igennem projektet informeret om erfaringerne fra afklaringsrejserne til den irakiske målgruppe i Danmark via kurdiske medier i KRI. Det er her erfaringen, at indslag via nyhedsmedierne i KRI er den hurtigste måde at nå frem til de relevante personer i Danmark, eftersom familie og venner i hjemlandet med det samme viderebringer den nødvendige information.

Derudover er der udarbejdet en pjece på dansk, kurdisk (sorani) og arabisk henvendt til irakiske statsborgere, der overvejer at vende tilbage til KRI. Videreformidlingen af deltagernes erfaringer til målgruppen forsætter således efter projektperiodens afslutning, og der er blandt andet taget initiativ til afholdelsen af nye informationsmøder i samarbejde med irakiske og kurdiske foreninger.

I projektets afsluttende fase blev der desuden afholdt et større temamøde om frivillig tilbagevenden til KRI for relevante aktører i Danmark. Her deltog 25 fagpersoner fra repatrierings- og integrationsområdet – fra et bredt udsnit af landet kommuner og institutioner.

På mødet blev viden og erfaringer fra projektet præsenteret og diskuteret med deltagerne, og der blev informeret generelt om situationen i Irak og KRI. En familie, som har deltaget i projektet, fortalte ved mødet om deres erfaringer fra undersøgelsesrejsen, og en tidligere tilbagevendt var rejst til Danmark, for at fortælle om sit liv i KRI efter at have været tilbage i ca. 1½ år.

8. Resultater og forankring

I løbet af projektet er der afholdt informationsmøder i samarbejde med irakiske og kurdiske foreninger i Danmark med henblik på at informere og skabe dialog omkring repatriering. Der er gennemført individuelle afklaringsforløb for i alt 31 personer (fordelt på 16 sager), og der er gennemført to længerevarende undersøgelsesrejser til KRI. Udover at støtte de enkelte deltagere i deres afklaringsproces, har undersøgelsesrejserne bidraget med aktuel viden om forholdene ved frivillig tilbagevenden til KRI. Denne viden og erfaringerne fra undersøgelsesrejserne er blevet delt med den irakiske målgruppe via kurdiske og irakiske medier, såvel som med relevante fagpersoner på repatrierings- og integrationsområdet. Den kvalitative vurdering af de individuelle afklaringsforløb peger på, at alle deltagerne i projektet har opnået en større afklaring i deres repatrieringsovervejelser.

Samlet omfatter projektets håndgribelige resultater således:

- afholdelse af 5 informationsmøder i kurdiske og irakiske foreninger i Danmark
- kontakt til mere end 300 irakere via informationsmøder og Dansk Flygtningehjælps almindelige rådgivning
- afklaringsforløb for i alt 31 personer (20 voksne og 11 børn fordelt på 16 sager)
- 2 længerevarende undersøgelsesrejser til KRI samt møder med relevante lokale myndigheder og organisationer
- 4 artikler i arabiske og kurdiske medier
- afholdelse af temamøde for relevante fagpersoner i kommuner, institutioner og organisationer i Danmark
- en pjece, særligt udviklet til målgruppen på dansk, kurdisk (sorani) og arabisk
- en evalueringsrapport, der sammenfatter erfaringer og anbefalinger fra projektet

Projektets aktiviteter er gennemført indenfor den planlagte tidsramme, med en enkeltstående omlægning af den tidsmæssige struktur for undersøgelsesrejserne – fra én til to rejser. Et vigtigt succeskriterium for projektet har været, at der blev gennemført individuelle afklaringsforløb med mindst 10 familier eller enkeltpersoner (10 sager), og at deltagerne i projektet skulle opleve en større afklaring af forholdet til hjemlandet. Dette mål er nået, da der i løbet af projektet er gennemført individuelle afklaringsforløb med i alt 16 familier eller enkeltpersoner (16 sager) – og med opnåelse af større afklaring for deltagerne. Dansk Flygtningehjælp har desuden været i kontakt med en langt større del af målgruppen end forventet ved informationsmøder og i den almindelige rådgivning.

Forankringen af projektets erfaringer sker gennem den fortsatte oplysning og kontakt til den kurdiske og irakiske målgruppe samt relevante fagpersoner på området. Der planlægges fx ved projektets afslutning nye informationsmøder i irakiske og kurdiske foreninger i Danmark, og der er indgået aftaler med arabiske og kurdiske medier i Danmark, som ønsker at bringe projektets budskab videre til deres brugere. De etablerede netværk og den indsamlede viden om målgruppens behov og overvejelser i forhold til repatriering vil desuden indgå i Dansk Flygtningehjælps almindelige rådgivnings- og oplysningsindsats, og bidrager her til en kvalificering af rådgivningen af målgruppen.

9. Sammenfatning og anbefalinger

Dansk Flygtningehjælp har i perioden 1. august 2010 til 31. juli 2013 gennemført projektet *En fremtid i de kurdiske selvstyreområder i Irak (KRI)?* med midler fra Social- og Integrationsministeriets pulje til styrkelse af repatrieringsindsatsen. Projektet har haft til formål at støtte irakiske flygtninge, som overvejer at vende tilbage til KRI, i deres afklaringsproces, og at indsamle aktuel viden om barrierer ved frivillig tilbagevenden til KRI, som de opleves af irakere i Danmark. Aktiviteterne i projektet har haft 'pilotstatus' med henblik på at afprøve undersøgelsesrejser som metode for den irakiske målgruppe – en metode Dansk Flygtningehjælp tidligere har haft gode erfaringer med i forhold til andre målgrupper.

I dette projekt, som i tidligere afklaringsforløb organiseret af Dansk Flygtningehjælp, har det været kendetegnende for deltagerne, at de af forskellige årsager mistrivedes i Danmark, og ønskede at få italesat og undersøgt de reelle muligheder for en bedre tilværelse i hjemlandet. Næsten alle deltagerne stod i Danmark uden for arbejdsmarkedet, og flere af dem manglede de mentale og materielle ressourcer til at tage aktivt stilling til, hvorvidt drømmen om et liv i hjemlandet kunne udleves, eller måtte forblive en drøm.

Under projektet blev deltagerne udfordret til at undersøge de praktiske forudsætninger for tilbagevenden, og med den nødvendige støtte og rådgivning hjulpet på vej i deres afklaringsproces. I forhold til denne deltagergruppe gælder det således, at en aktiv inddragelse af hjemlandsperspektivet har bidraget til den enkeltes arbejde for at skabe en mere meningsfuld tilværelse – uanset om de siden har valgt at vende tilbage til KRI eller at blive i Danmark.

Udfaldet af de individuelle afklaringsforløb bekræfter endvidere, at en undersøgelsesrejse til hjemlandet kan have afgørende betydning for beslutningen om at vende hjem. Flere af deltagerne i projektet har ændret holdning til repatriering undervejs – med henvisning til de konkrete undersøgelser under opholdet i KRI. Nogle blev med rejsen bekræftet i deres to på nye muligheder i hjemlandet og har efterfølgende ønsket at vende hjem. Andre erfarede, at det ikke på nuværende tidspunkt er muligt for dem at vende tilbage og har valgt at blive i Danmark.

De åbenbare forhindringer for en bæredygtig tilbagevenden til KRI identificeret i dette projekt, som individuel sikkerhed, høje leveomkostninger samt et anderledes behandlings- og skolesystem, er overordnet i overensstemmelse med tidligere undersøgelser af tilbagevenden til Irak, og af forhold, der vanskeliggør reintegrationen i hjemlandet.⁵ Den væsentlige forskel fra tidligere er, at deltagerne i dette projekt har fået mulighed for at undersøge forholdene i hjemlandet *inden* de traf en beslutning om at repatriere. Dette mindsker risikoen for at de, som vender tilbage fortryder deres beslutning – med store personlige omkostninger ikke mindst for dem, som ingen fortrydelsesret har.

Det er Dansk Flygtningehjælps vurdering, at man med fordel kan støtte afklaringsforløb gennem undersøgelsesrejser – og gerne for flere end der i dag kan gøre brug af repatrieringslovens § 6. Denne mulighed henvender sig alene til personer, som modtager hjælp til forsørgelse efter reglerne i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven, men også andre grupper af flygtninge og indvandrere, som ønsker at vende tilbage til deres hjemland, kan med fordel støttes i at undersøge deres reelle mulighed for et liv i hjemlandet.

Det anbefales derfor, at der skabes mulighed for, at flere personer, der overvejer at vende hjem, kan deltage i undersøgelsesrejser til KRI såvel som til andre lande – og at der så vidt muligt arrangeres undersøgelsesrejser for samlede grupper af deltagere. I denne forbindelse kan der med fordel sættes yderligere ind for at skabe kontakt til relevante organisationer og myndigheder i hjemlandet, der kan støtte hjemvendte i deres reintegrationsproces.

For dem, som vender hjem, kan en undersøgelsesrejse bidrage til en realistisk plan for tilværelsen i hjemlandet og kan mindske risikoen for, at beslutningen fortrydes. For dem, som vælger at blive, kan en undersøgelsesrejse medvirke til en aktiv beslutning om at fokusere på at skabe en meningsfuld tilværelse i Danmark. Det afgørende er, at afklaringen af forholdet til hjemlandet har stor betydning for den enkeltes trivsel og livskvalitet, uanset hvor fremtiden udspiller sig. Dansk Flygtningehjælp ser her undersøgelsesrejser som et betydningsfuldt redskab i den enkeltes afklaringsproces.

5 Se fx rapporterne: *Circular Repatriation: The Unsuccessful Return and Reintegration of Iraqis with Refugee Status in Denmark, 2008*, samt 'Tilbage til Irak – Rapport om repatriering til Irak med fokus på arbejdsmarked, leveomkostninger, skole, sikkerhed, bolig og kvinder', Dansk Flygtningehjælp, 2005.

Relevant litteratur og lovgivning

Bekendtgørelse af repatrieringsloven, LBK nr. 871 af 29. august 2012

Bekendtgørelse om betingelserne for og fremgangsmåden ved udbetaling af reintegrationsbistand, BEK nr. 561 af 30. maj 2013

Circular Repatriation; The Unsuccessful Return and Reintegration of Iraqis with Refugee Status in Denmark. Af Maria Helene Bak Riiskjaer, UNCHR, 2008.

Integration i Danmark eller tilbage til hjemlandet – et afklaringsprojekt for svært traumatiserede flygtninge og indvandrere fra Bosnien-Hercegovina, Dansk Flygtningehjælp, 2009.

Tilbage til Irak – Rapport om repatriering til Irak med fokus på arbejdsmarked, leveomkostninger, skole, sikkerhed, bolig og kvinder, Dansk Flygtningehjælp, 2005.

Vejledning til repatrieringsloven, Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, juni 2010.

DANSK FLYGTNINGEHJÆLP

Borgergade 10, 3.sal
1300 København K

Telefon +45 3373 5000

Fax +45 3332 8448

www.flygtning.dk

drc@drc.dk